

*Cedefopi tellimusel
koostatud detailne analüüs teemal:*

Esmane kutseharidus: suunad ja üleminekud

Koostanud: Kersti Kõiv, Haridus- ja Teadusministeerium
Koordineerimine ja toimetamine: Kutsehariduse Seirekeskus

August 2005

SISUKORD

0401 – SISSEJUHATUS	3
040101 – KUTSEHARIDUSE ARENGUSUUNAD	5
040102 – SEOSED ÜLD- JA KUTSEKESKHARIDUSE VAHEL	10
040103 – KVALIFIKATSIOONI RAAMISTIK	12
040104 – ÕPPEASUTUSED	14
040105 – SOTSIAALSED PARTNERID	16
040106 – PLANEERIMINE JA PROGNOOSIMINE	18
040107 – EDASIÕPPIMISE VÕIMALUSED KUTSEHARIDUSES	18
0402 – ESMANE KUTSEHARIDUS PÕHIHARIDUSE ÜLEMISEL ASTMEL	20
0403 – PÕHIHARIDUSE BAASIL KUTSEKESKHARIDUS	20
040301 – VASTUVÕTUTINGIMUSED	21
04030101 – Õppimise soodustamine	22
040302 – ÕPPEKAVA	22
04030201 – Sisu ja koostamine	23
04030202 – Hindamine	23
04030203 – Kvaliteedi tagamine	24
040303 – ÕPPEVÄLJUNDID (LEARNING OUTCOMES)	24
04030301 – Kvalifikatsioon/lõputunnistus	25
04030302 – Õpilaste üleviimine ja edasiõppimisvõimalused	25
0404 – ÕIPOISIKOOLITUS	26
0405 – TEISED NOORTELE SUUNATUD PROGRAMMID	27
040501 – VASTUVÕTUTINGIMUSED	28
040502 – ÕPPEKAVA	28
040503 – LÕPUDOKUMENDID	28
0406 – KUTSEKESKHARIDUS KESKHARIDUSE BAASIL	29
040601 – VASTUVÕTUTINGIMUSED	30
040602 – ÕPPEKAVA	30
040603 – LÕPUDOKUMENDID	31
0407 – RAKENDUSKÕRGHARIDUS	31
040701 – VASTUVÕTUTINGIMUSED	32
040702 – ÕPPEKAVA	33
040703 – LÕPUDOKUMENDID	34
0408 – KASUTATAUD MATERJALID JA VEEBILEHED	35

0401 – SISSEJUHATUS

Eesti kutseharidussüsteemi eesmärgiks on tagada noorte sotsiaalne ja kutsealane valmisolek tööelu alustamiseks ning valmistada ette nii Eesti kui ka rahvusvahelisel tööturul konkurentsivõimelist tööjõudu. Kutsehariduse mõiste hõlmab kõikides vormides toimuvat kutse-, eri- ja ametialast õpet (nii formaalne- kui mitteformaalne). Erinevate tasemekoolituse õppekavade alusel on kutseharidust võimalik omandada kutseõppeasutustes, rakenduskõrgkoolides ning ülikoolide kolledžites.

Tabel 1 Eesti formaalharidussüsteemi struktuur

vanus	Haridustase + ISCED tase
7-12	1 tase – põhihariduse I ja II kooliaste (klassid 1.-6.)
13-15	2 tase – põhihariduse III kooliaste (klassid 7.-9.)
16-19	3 tase – üldkeskharidus (klassid 10.-12.) ja kutsekeskharidus põhihariduse baasil
19-21	4 tase – kutsekeskharidus keskhariduse baasil
19-22	5-6 tase – kõrgharidus (5 tase - rakenduskõrgharidus, bakalaureuseõpe, magistriõpe, 6 - tase doktoriõpe)

Allikas: Hariduse ja Tööhõive Seirekeskus, 2001

PÕHIHARIDUS (ISCED 1 JA 2A)

Vastavalt Eesti Vabariigi haridusseadusele on koolikohustuslik laps, kes jooksva aasta 1. oktoobriks saab 7-aastaseks. Õpilane on koolikohustuslik põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni. Põiharidus vastab ISCEDi klassifikatsiooni 1 ja 2 tasemele. Põiharidust omandavatel õpilastel on võimalus valikainete mahus võtta osa kutsealase eelkoolituse raames pakutavatest kursustest, mida viivad läbi kutseõppeasutused. Põhikooli lõpetanud isik saab kooli lõpetades põhikooli lõputunnistuse, kuhu on kantud ka kutsealase eelkoolituse raames läbitud õppeained. Juhul, kui õpilane jätkab kutseõppeasutuses õpinguid samas valdkonnas, võetakse arvesse kutsealase eelkoolituse raames läbitud aineid.

ÜLDKESK- JA KUTSEKESKHARIDUS PÕHIHARIDUSE BAASIL (ISCED 3A, 3B)

Pärast põhihariduse omandamist on õpilasel võimalik jätkata õpinguid gümnaasiumis üldkeskhariduse (ISCED 3A) tasemel või kutseõppeasutuses põhihariduse baasil kutsekeskhariduse (ISCED 3B) omandamiseks. 2005. a septembri seisuga oli Eestis 59 kutseõppeasutust, neist 41 riigikutseõppeasutused – 38 Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas, 1 Sotsiaalministeeriumi haldusalas, 1 Kaitseministeeriumi haldusalas, 1 Siseministeeriumi haldusalas; 15 erakutseõppeasutust ja 3 munitsipaalkutseõppeasutust. Kutsekeskharidust põhihariduse baasil on võimalik omandada 37 kutseõppeasutuses 59st. 2003/2004 õa õppis põhihariduse baasil kutsekeskhariduse õppekavade järgi 17 130 õpilast. Põihariduse baasil kutsekeskhariduse omandanud isik saab lõputunnistuse põhihariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise kohta.

KUTSEKESKHARIDUS KESKHARIDUSE BAASIL (ISCED 4B)

Pärast üldkeskhariduse (ISCED 3A) või põhihariduse baasil kutsekeskhariduse (ISCED 3B) omandamist on õpilasel võimalik jätkata õpinguid keskhariduse baasil kutsekeskhariduse õppekavade alusel. Keskhariduse baasil kutseõpe on suunatud enam nendele erialadele, mis nõuavad suuremat vastutust ja sotsiaalset küpsust (äriandus ja haldus, isikuteenindus jt). Õpingute kestus on 1-2,5 aastat. Keskhariduse baasil kutseharidust on võimalik omandada 52 kutseõppeasutuses 59st. Lisaks kutseõppeasutustele on võimalik keskhariduse baasil kutsekeskharidust omandada ka rakenduskõrgkoolides. 2003/2004. õa õppis keskhariduse baasil kutsekeskhariduse õppekavade alusel 10 787 õpilast. Keskhariduse baasil kutsekeskhariduse omandanud isik saab lõputunnistuse keskhariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise kohta.

RAKENDUSKÕRGHARIDUS (ISCED 5B)

Õpilased, kes on omandanud üld- või kutsekeskhariduse, saavad jätkata oma õpinguid kõrghariduse tasemel. Eesti kõrgharidussüsteemis on kaks suunda – akadeemiline ja rakenduskõrghariduse haru. Rakenduskõrgharidusõpe (ISCED 5B) on kõrgharidussüsteemi esimene aste ning vastab akadeemilise haru bakalaureuseastmele. Rakenduskõrghariduse mõiste võeti Eestis esmakordselt kasutusele Kõrgharidusstandardis (2002). Rakenduskõrghariduslik õppevorm kujunes välja kutsekõrghariduse ja diplomiõppe baasil, kuhu toimus vastuvõtt kuni 2002/2003. õa-ni. Samas ei ole diplomiõpe ja kutskõrghariduse õppekavad veel haridusmaastikult kadunud, kuna kõik üliõpilased, kes alustasid oma õpinguid enne 2002. aastat, pole veel kooli lõpetanud.

Rakenduskõrgharidust on (sõltuvalt õppekavast) võimalik õppida ülikoolide kolledžites (2004/2005. õa, pakkus 9 ülikooli 12st õpet rakenduskõrghariduse õppekavade alusel), rakenduskõrgkoolis (2005. aasta seisuga on 25 rakenduskõrgkooli sh 7 riigirakenduskõrgkooli ja 17 erarakenduskõrgkooli) ja kutseõppeasutuses (2005. aastal pakub rakenduskõrgharidust 7 kutseõppeasutust 59st).

Üliõpilaste arv rakenduskõrgharidusõppes (ISCED 5B) oli 2004. aastal 24 401 ning see number on viimastel aastatel üha kasvanud. Rakenduskõrghariduse õppekavadel saavad õppida inimesed, kellel on üldkesk- või kutsekeskharidus. Nominaalne õppe kestus on 3 kuni 4,5 aastat. Üliõpilased on enamasti vanuses 18 kuni 23 aastat. Rakenduskõrghariduse omandanule väljastatakse rakenduskõrghariduse diplom.

Tabelist 2 on näha, et aastatel 1995-2003 ei ole 15-19 aastate vanuserühma osakaal kutseõppes oluliselt muutunud, näitaja on püsinud suhteliselt madalal, umbes 20% ringis. Riiklikul tasandil on võetud eesmärgiks suurendada kutseõppe populaarsust noorte seas ning suunata senisest rohkem noori kutseõppesse.

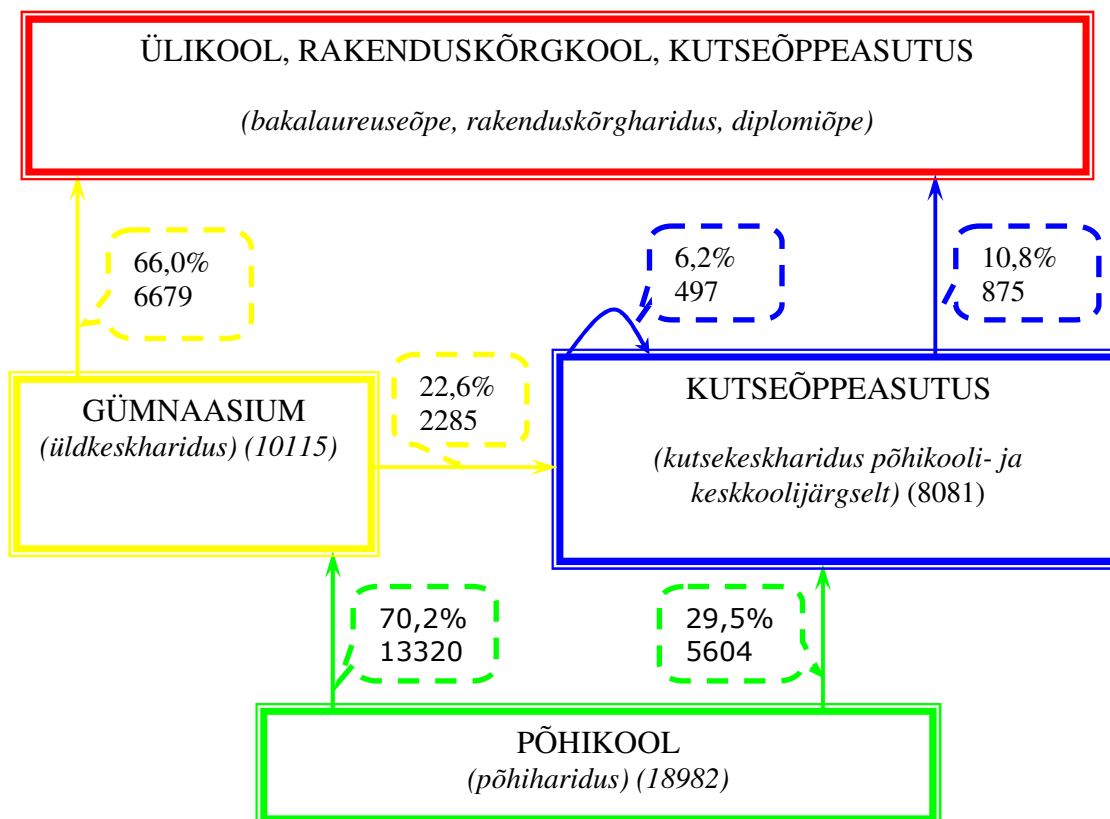
Tabel 2 15-19 aastaste osakaal kutseõppes

1995	2000	2003
23,0%	20,8%	20,9%

Allikas: Hariduse ja Tööhõive Seirekeskus, 2004

Joonisel 1 on näha, et enamik noori valivad pärast põhikooli lõpetamist gümnaasiumi. Sellise valiku üheks põhjuseks on soov jätkata õpingud kõrgkoolis. Statistikale tuginedes võib väita, et gümnaasiumi lõpetanud on edukamad kõrgkooli sisseastumisel võrreldes kutseõppeasutuse lõpetanutega.

Joonis 1 Põhikooli ja gümnaasiumi lõpetanute õpingute jätkamine 2003. aastal

040101 – KUTSEHARIDUSE ARENGUSUUNAD

AJALOOLINE ÜLEVAADE: ESMANE KUTSEHARIDUS (ISCED 3B JA 4B)

Esimesi Eestis tegutsenud kutsekoole oli Tallinnas ja Narvas 18. sajandil tegutsenud Navigatsioonikool. 1935. aastani koolitati oskustöölisi tööstuskoolides, mis olid peamiselt meeste suunatud (õppe kestus 3 aastat), tütarlapse koolitati naistele suunatud kutseõppeasutustes. Pärast 1937. a uut *Kutsehariduslike õppeasutuste seadust* pöörati kutseharidusele senisest rohkem tähelepanu: juba tegutsenud koolide baasil loodi 15 1–4-aastase õppeajaga kutseõppeasutust.

1940. a Nõukogude okupatsiooni alguses võeti vastu Keskkoolide seadus, mis taastas ühtluskooli ja loobus progümnaasiumist. Algselt planeeriti 4-aastast keskkooli, hiljem lühenes keskkool kolmele aastale. Seoses kultuurirepressioonidega 1950. aastate algul kaotati koolidest õppeainena ladina keel jt klassikalise humanitaarhariduse elemendid. 1960. aastatel said keskkooli tunniarv olulisteks käsitöö ja tootmisõpetus. 1970. aastast alates kehtestati kohustuslik keskharidus (11 aastat).

Taasiseseisvumise järel kehtestati EV haridusseadusega (1992) ning Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega (1993) kohustuslikuna põhiharidus. 1995. aasta juunis võeti vastu esimene kutseõppeasutuse seadus. 1997. a loodi Tiigrihüppe Sihtasutus info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arendamiseks Eesti haridusasutustes. Samal aastal loodi ka Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, mille peamisi ülesandeid õpitulemuste välishindamise süsteemi arendamise kõrval on kutsehariduslike õppekavade arendamine.

1990. aastate teisel poolel tuli algatus kutseharidusreformi elluviimiseks. Aastatel 1996–2000 jõuti ühiskondliku kokkuleppeni kutsehariduse ümberkorraldamise teedest, algas konstruktiivne dialoog koolitajate ja sotsiaalsete partnerite vahel, loodi seadusandlik baas ja tingimused süsteemi arengu suunamiseks vastavalt Eestis toimunud muutustele, olemasolevate ressursside tõhusamaks kasutamiseks, uute õppekavade väljatöötamiseks ja kutseõppeasutuste personali arendamiseks.

1998. a jaanuaris kiitis Vabariigi Valitsus heaks hariduspoliitilise arengukava “Kutsehariduse kontseptuaalsed lähtekohad” ning võeti vastu parandatud kutseõppeasutuse seadus, millega kehtestati kutseharidussüsteemis kaks uut tasandit: kutsekeskharidus ja kutsekõrgharidus.

2001. a juunis kiitis Vabariigi Valitsus heaks tegevuskava kutsehariduse arendamiseks Eestis aastatel 2001–2004, mille eesmärgiks oli määratleda kutseharidussüsteemi põhilised arengusuunad.

Tegevuskavas kutseharidussüsteemi arendamiseks Eestis aastatel 2001–2004 olid aastaks 2004 püstitatud järgmised ülesanded:

- luua õppimisvõimalusi kuni 18-aastastele noortele koos võimalusega valida nende huvidele ja võimetele vastavaid õppekavu, et hõlbustada üleminekut koolist tööellu;
- korraldada täiskasvanutele jätkuõpet kutse kvalifikatsiooni kõrgemate tasemete omandamiseks;
- kaasajastada õppekeskkonda ning õppekavade sisu, et viia õpetuse kvaliteet vastavusse tööturu nõudmistega;
- arendada välja kutseõppeasutuste töö tulemuslikkuse hindamise ja akrediteerimise süsteem, kindlustada eneseanalüüsi ja tulemuslikkuse hindamise süsteemi toimimine kutseõppeasutustes;
- arendada välja tänapäeva nõuetele vastav õpetajakoolituse ning pedagoogide täienduskoolituse süsteem.

AJALOOLINE ÜLEVAADE: RAKENDUSKÕRGHARIDUS (ISCED 5B)

Pärast Eesti iseseisvumist 1991. aastal võeti esimese olulise hariduse valdkonna õigusaktina vastu Eesti Vabariigi haridusseadus (1992). Kõrgharidust reformiti järk-järgult *Ülikooliseaduse* (1995), *Erakooliseaduse* (1998) ja *Rakenduskõrgkooli seaduse* (1998) vastuvõtmisega. Alates 1999. aastast said ka mõned kutseõppeasutused õiguse pakkuda rakenduskõrgharidust. 2000. aastal võeti vastu Kõrgharidusstandard, mis määras kindlaks kõrghariduse üldnõuded Eestis ning sai üheks alusdokumendiks kõrgharidust pakkuvatele õppeasutustele koolituslubade

väljaandmisel ja nende õppekavade akrediteerimisel. Õppeasutused, mis pakuvad kõrgharidust, võivad olla omandivormilt nii riiklikud institutsioonid kui ka avalik-õiguslikud või eraõiguslikud. Tulenevalt liberaalsest kõrghariduspoliitikast kasvas erakõrgkoolide arv eriti jõudsalt 90ndate keskpaigas.

1999. aastal Euroopa haridusministrite poolt allkirjastatud Bologna deklaratsiooni rakendamiseks Eestis moodustati haridusministri juhtimisel töörühm, kuhu kuulusid akadeemiliste ringkondade, tööandjate ja üliõpilaste esindajad. Deklaratsiooni elluviimisega kaasnevad muudatusettepanekud kinnitati kehtivasse seadusandlusse Vabariigi Valitsuse poolt 12. juunil 2001. a heakskiidetud kõrgharidusreformi kavaga. Nendest kokkulepitud põhimõtetest tulenevalt muudeti ühe aasta jooksul kõiki olulisemaid kõrgharidust reguleerivaid õigusakte – *Ülikooliseadust*, *Rakenduskõrgkooli seadust* ja *Kõrgharidusstandardit*. Uuele õppeastmete süsteemile mindi üle 2002/03. õppeaastal pärast Ülikooliseaduse ja sellega seonduvate teiste seaduste täiendamist Riigikogus 2002. a juunis. Samaaegselt asuti rakendama ühtset akadeemilise õiendi (*diploma supplement*) vormi. Mitmed teised Bologna deklaratsioonis mainitud teemad nii suuri muutusi Eestis rakendamiseks ei eeldanud, kuna üliõpilase töökoormusel põhinev õppekavade mahu arvestus käivitus Eestis Skandinaaviamaade eeskujul juba 1990. algusest. Rakendatud on ka kollegiaalsele hindamisele tuginev akrediteerimissüsteem, kus suurema objektiivsuse tagamiseks on panustatud välisekspertidele. Riik toetab ka Eesti üliõpilaste ja õppejõudude mobiilsust Euroopa programmide raames.

AJALOOLINE ÜLEVAADE: TÄISKASVANUHARIDUS

1940. aastal, kui Eestis kehtestati Nõukogude okupatsioon, suleti kõik rahvaühendused, teiste hulgas kõik seltsid ja rahvaülikoolid. Pärast II maailmasõda jäi täiskasvanuhariduse põhiliseks väljundiks klubilises vormis isetegevus ja klubide juures paiknevate vabahariduslike ringide töö. Esimesed rahvaülikoolid taasasutati alles 1958. aastal klubide, raamatukogude, kõrgkoolide jne juures.

Formaalhariduses olid kogu Nõukogude perioodi vältel tagatud võimalused töö kõrvalt õppimiseks ükskõik missugusel haridustasemel, töö kõrvalt õppimist soodustati. Kehtestati soodustused õhtuste ja mittestatsionaarsete kõrgemate õppeasutuste üliõpilastele ja keskeriõppeasutuste õpilastele ning neile, kes tööd katkestamata õppisid edukalt töölis- ja maanoorte koolides.

Alates 1993. aastast reguleerib täiskasvanute koolituse süsteemi üldist toimimist *Täiskasvanute koolituse seadus*. Seaduse alusel jaguneb täiskasvanute koolitus tasemekoolituseks, tööalaseks koolituseks ja vabahariduslikuks koolituseks.

Täiskasvanute koolituse seaduse alusel tegutseb Eestis Haridus- ja Teadusministri juhtimisel Täiskasvanuhariduse Nõukogu, mille ülesandeks on Vabariigi Valitsuse nõustamine täiskasvanuhariduse küsimustes. Nõukogu koosneb erinevate ministriumite, tööandjate ja töövõtjate organisatsioonide, koolitajate ning teiste asjassepuutuvate organisatsioonide esindajatest.

OLULISEMAD ARENGUSUUNAD: KUTSEHARIDUS (ISCED 3B JA 4B)

2004. a aasta lõpus valmisid mitmed arengukavad ja dokumendid, mis on aluseks kutseõppe edasisele arengule. Järgnevalt on välja toodud neist olulisemad:

- Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008;
- Riigikutseõppeasutuste võrgu arengukava aastateks 2005-2008;
- Kutseharidusstandard.

Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008

Juulis 2005. a kiitis Vabariigi Valitsus heaks *Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008*.

Arengukava ülesandeks on püstitada eesmärgid kutsehariduse arendamiseks Eestis 2008. aastani ning kavandada selleks vajalikud meetmed, tegevused ja ressursid.

Aastateks 2005–2008 on kutsehariduse arendamiseks püstitatud kolm strateegilist põhieesmärki:

- kutseharidus vastab Eesti majanduse ja tööturu arengu vajadustele;
- kutsehariduse tase ja maine tõusevad ning lõpetajad leiavad koha tööturul;
- kutseharidussüsteem on optimaalne, toimib koostöö haridussüsteemis.

Riigikutseõppeasutuste võrgu ümberkorralduse kava aastateks 2005-2008

Riigikutseõppeasutuste võrgu ümberkorralduse kava aastateks 2005-2008 kiideti Vabariigi Valitsuse poolt heaks 2005.a veebruaris. Kava eesmärgiks on luua selline kutseõppeasutuste ruumiline paiknemine Eestis, mis:

- a) lähtub ühiskonna vajadustest;
- b) tagab koolituse kvaliteedi;
- c) tagab koolituse kättesaadavuse;
- d) lähtub ühiskonna võimalustest ja selles kontekstis ressursside võimalikult efektiivsest ja optimaalsest kasutamisest.

Koos kavandatavate kutseõppe sisu muutmisele suunatud meetmetega peavad koolivõrgu korrastamiseks kavandatavad meetmed looma eeldused Eesti kutseõppe kaasajastamiseks ja kvalitatiivseks uuenemiseks lähiaastatel.

Arengukavas ette nähtud muudatuste läbiviimisel väheneb 2008.a-ks kutseõppeasutuste võrgus iseseisvate riigi kutseõppeasutuste arv 49-lt 29 kuni 25-le (vähemalt 45 % võrra) ning alla 500 õpilasega koolide arv langeb 20-lt 5-le (75 % võrra).

Kutseharidusstandard

Välja on töötatud ka Kutseharidusstandardi eelnõu (mis esitatakse Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks 2005.a).

Kutseharidusstandard on riiklike õppekavade koostamise, kutsehariduse omandamist võimaldava õppeasutuse õppekavade koostamise, õppekavade registreerimise, õppe läbiviimise ning koolituslubade väljaandmise üks alusdokumente.

Kutsehariduse kvaliteedisüsteemi väljatöötamine toimub aastatel 2005-2006 ja rakendamine aastatel 2007-2008.

Kvaliteedisüsteemi peamisteks märksõnadeks on:

- õpetajakoolitus ja kvalifikatsioonisüsteem (kutseõpetajate ettevalmistus ja täienduskoolitussüsteem sh stažeerimine õpetataval erialal, õpetaja kutsestandard, kutseõpetaja kutsestandard ja kvalifikatsiooni omandamine);
- õppekavasüsteem (riiklikud õppekavad, meetoodilised materjalid, õppekava arendus);
- riiklik järelevalve (temaatiline järelevalve, koolide enesehindamine);
- akrediteerimine (sõltumatu osapoole kompleksne hinnang koolile).

OLULISEMAD ARENGUSUUNAD: RAKENDUSKÕRGHARIDUS (ISCED 5B)

Olulisemad tegevussuunad kõrghariduspoliitikas on seotud uute kahe-astmeliste õppekavade rakendamise seire ning õppeasutuse finantseerimise ja juhtimise skeemide tõhususe hindamisega. Kavandatud on Euroopa ainepunktide ülekande süsteemile (ECTS) üleminek hiljemalt 1. septembriks 2006. aastal. Niisama olulist rolli kõrghariduspoliitika arengutes omavad ühisdiplomite (*joint degree*) väljaandmise reguleerimine ning üliõpilaste ja õppejõudude mobiilsuse suurendamine. Siseriiklikult keskendutakse eelkõige kvaliteedi, efektiivsuse ning juurdepääsu küsimustele.

Valmimas on kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015, milles seatakse lähiaastate peamised arengusuunad ja muudatused kõrghariduses sh rakenduskõrghariduses.

Strateegias seisab, et...

- ...rakenduskõrgkoolide tegevus on suunatud väga heade kutseoskuste ja tööhoiakutega motiveeritud spetsialistide ettevalmistamisele kõrghariduse esimesel astmel arvestades tööjõuturu vajadusi. Eelduseks on paindlikkus ja praktikakesksus õppekavades ning tihe koostöö valdkonna ettevõtete, kutseliitude ja teiste sotsiaalsete partneritega.
- ...rakenduskõrgkoolis toimuv õpe on kõrgemal tasemel kutseõpe, mis annab õppijale praktilised oskused, kuid erinevalt kutsekeskharidusest tutvustab ka teadusliku maailmavaate aluseid, võimaldades selle baasil omandada uusi üldistavaid teadmisi kogu elu jooksul. Põhitegevus on suunatud koostöös teiste haridusasutuste ja ettevõtete ning kutseliitudega elukestvalt kutseõppe võimaluste avardamisele ja oma valdkonna arendamisele vastavalt valdkondlikele ja regionaalsetele arengukavadele ja strateegiatele. Kvaliteedistandardite üheks aluseks on rahvusvaheline koostöö ning rakendusuuringute läbiviimine.

OLULISEMAD ARENGUSUUNAD: TÄISKASVANUHARIDUS

Täienduskoolituses ühtne poliitiline raamistik puudub. *Täiskasvanute koolituse seaduse* muudatustega kavandatakse luua lisastiimuleid, millega suurendada tööandjate ja töötajate huvi täienduskoolituse vastu. Eesmärk on ka laiendada juurdepääsu täienduskoolitusele ja toetada regionaalsete kutseõppekeskuste konsolideerimist.

Tuntakse puudust individuaalsete vajaduste süstemaatilise analüüsist (sh töötute erivajaduste analüüsist) ning poliitika ja meetmete väljatöötamisest, mis oleksid suunatud üksikisiku vajaduste rahuldamisele. Näiteks puudub töötavatel täiskasvanutel täna võimalus kasutada karjäärinõustamise teenuseid. Maakondades on olemas maakondlikud teabe- ja nõustamiskeskused, mis keskenduvad noortele ning tööhõiveametid, kelle teenuste peamiseks sihtrühmaks on töötud. 2004. a on Haridus- ja Teadusministeerium ning Sotsiaalministeerium alustanud läbirääkimisi nende kahe võrgustiku võimaliku ümberkujundamise ja osalise ühendamise osas.

2002. a lõpus valminud *Elukestva õppe strateegia* põhjal on Haridus- ja Teadusministeeriumis valminud *Elukestva õppe strateegia eelnõu aastateks 2005–2008*. Pärast kooskõlastamist sotsiaalsete partneritega esitatakse eelnõu 2005. a septembris kinnitamiseks Vabariigi Valitsusele. Eelnõu näeb ette tegevusi täiskasvanute koolituse kättesaadavuse parandamiseks, kvaliteedi tõstmiseks, samuti tervikliku rahastamiskeemi väljatöötamiseks.

Vabariigi Valitsus kiitis 15.juulil 2005 heaks *Täiskasvanuhariduse riiklikud prioriteetid 2004–2006*, mis toetavad elukestva õppe põhimõtete rakendamist ja millest Haridus- ja Teadusministeerium, koostööpartnerid ja erinevad osapooled peaksid lähtuma täiskasvanuhariduse valdkonna arendamisel.

040102 – SEOSD ÜLD- JA KUTSEKESKHARIDUSE VAHEL

Keskharidus (ISCED tase 3) jaguneb Eestis:

1. Üldkeskhariduseks (ISCED 3A), mida omandatakse gümnaasiumides.
2. Kutsekeskhariduseks (ISCED 3B), mida omandatakse kutseõppeasutustes.

Keskhariduse omandamise eelduseks on põhiharidus.

Gümnaasiumisse vastuvõtt toimub põhikooli lõpetamise tulemuste alusel. Õppetöö toimub kooli õppekava järgi, mille koostamise aluseks on riiklik õppekava, mis koosneb üldosast, ainekavadest (õppe eesmärgid, õppe sisu) ja läbivatest teemadest (nt keskkond, tööalane karjäär, infotehnoloogia jt). Üldkeskhariduse õppekava pikkus on 3 aastat. Gümnaasiumi lõpetamiseks korraldatakse lõpueksamid, milleks on riigi- ja koolieksamid. Gümnaasiumi lõpetajatele väljastatakse gümnaasiumi lõputunnistus ja riigieksamitunnistus.

Üldkeskharidusliku õppe eesmärk on valmistada õpilane ette toimetulekuks ühiskonnas ja tööturul ning õpingute jätkamiseks kõrghariduses.

Põhihariduse baasil kutsekeskhariduse omandamine kestab vähemalt 3 aastat e 120 õppenädalat, kus kutse-, eri- ja ametialase õppe maht on vähemalt 50%

õppekava üldmahust. Üldhariduslikke õppeaineid peab olema vähemalt 50 õppenädala ulatuses, millest 32 õppenädalat sisaldavad kohustuslikke õppeaineid kõikide kutse-, eri- ja ametialade õpetamiseks. Ülejäänud 18 õppenädalat sisaldavad kohustuslikke õppeaineid, mis tulenevad õpitava kutse-, eri- ja ametiala eripärast ja neid peab õpetama integreeritult kutsealaste õppeainetega.

Eesti kutseharidussüsteem peab tagama noorte sotsiaalse ja kutsealase valmisoleku tööelu alustamiseks ning ette valmistama tööjõudu, kes on konkurentsivõimeline nii Eesti kui ka rahvusvahelisel tööturul.

Põhihariduse baasil tegutseva kutseõppeasutuse või gümnaasiumi pooleli jätnud õpilasel on keskhariduse omandamiseks õigus jätkata õpinguid gümnaasiumis või kutseõppeasutuses.

Pärast üld- või kutskeskhariduse omandamist on õpilasel võimalus jätkata õpinguid kõrghariduse tasemel (akadeemiline või rakenduslik haru).

Õpingute jätkamiseks kõrghariduses peab olema õpilasel vähemalt keskharidus ning enamasti nõuavad kõrgkoolid lisaks gümnaasiumi või kutsõppeasutuse lõpudiplomile riigieksamite tulemusi. Täpsed vastuvõtu tingimused sõltuvad konkreetsest õppeasutusest ja erialast, millel asutakse õppima.

Õppekava

Üldkeskhariduse aluseks on põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava, mis määrab kindlaks gümnaasiumi õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, riikliku õppekava põhimõtted, omandatavad pädevused, õppekorralduse alused, kohustuslikud õppeained ja tunnijaotusplaani, nõuded kooliastmele ja koolilõpetaja pädevused. Riikliku õppekava alusel kujundab iga kool oma õppekava.

Kutsehariduses riiklikud õppekavad puuduvad, kuid on alustatud tööd nende koostamiseks. Hetkel koostavad õppeasutused õppekavad ise lähtuvalt kutsestandarditest. Kutseõppes koosneb õppekava iseseisvatest moodulitest. Moodul on õppekava sisuline ühik, mis koosneb õppeainetest või nende osadest või erandjuhtudel ühest õppeainest. Moodulite kasutamine tagab õppekava paindlikkuse, võimaldab arvestada kutseõppes osalejate vajadusi ja regionaalseid erisusi ning tööturul toimuvaid kiireid muutusi. Mooduli ajalist mahtu ei piirata. Moodulit mõõdetakse nädalates, kus üks nädal võrdub 40 tundi.

Üld- ja kutskeskhariduses on kohustuslike üldainete maht erinev, vastavalt 72 ja 32 nädalat. Statistika näitab, et üldkeskhariduse omandanute võimalused jätkata oma õpinguid kõrgkoolides on paremad kui kutseõppeasutuse lõpetanutel. Vähem kui 10% kutsehariduse omandanutest jätkab õpinguid kõrgkoolides.

Õppeasutuste omandivorm

Gümnaasiumid kuuluvad peamiselt kohalikele omavalitsustele, kutseõppasutused on seevastu peamiselt riigikoolid, lisaks on ka erakutseõppasutusi ning 2004. aasta lõpus oli 3 munitsipaalkutseõppasutust. Erinevate omandivormide tõttu ei ole koostöö gümnaasiumide ja kutseõppasutuste vahel olnud väga tihe, kuid viimastel aastatel on see läinud paremaks. Näiteks viiakse mõningates gümnaasiumides läbi kutsealast eelkoolitust valikainete raames, mille käigus õpilane saab algteadmised teatud erialast ja jätkates õpinguid samal erialal kutseõppasutuses arvestatakse gümnaasiumis läbitud kutseõppe aineid ühe osana õpingutest.

Tabel 3 Üld- ja kutsekeskhariduses õppijad (ISCED 3A ja 3B)

	1995/96	2000/01	2003/04
Kutsekeskharidus	17476	17518	17132
Üldkeskharidus	31848	32954	35821
Kutsekeskharidus %	35%	35%	32%
Üldkeskharidus %	65 %	65 %	68 %

Allikas: Hariduse ja Tööhõive Seirekeskus, 2004

Tabelist 3 on näha, et ligikaudu 70% põhikooli lõpetanutest jätkab oma õpinguid gümnaasiumis ning 30% kutseõppasutuses. Põhjuseid, miks valitakse pärast põhikooli lõpetamist pigem gümnaasium ja mitte kutseõppeasutus, on mitmeid. Üheks olulisemaks on kindlasti see, et gümnaasiumi lõpetamine (tingituna suuremast üldharidusainete mahust) tagab suurema tõenäosusega sissesaamise kõrgkooli, mida on näidanud ka statistika. Lahendusena on väljatöötamisel lisa-aasta võimalus kutseõppeasutuse lõpetajatele üldharidusainete omandamiseks suuremas mahus.

Regulaarne süsteem lõpetajate käekäigu jälgimiseks pärast lõpetamist Eestis puudub. Olemas on ülevaade nende kohta, kes jätkavad oma õpinguid (vt alapeatüki 0401 joonist) või kes on end registreerinud ametlikult töötuks. Töötuks registreerimine on viimastel aastatel kasvanud seoses sotsiaalsete garantiidega (nt tervisekindlustus).

040103 – KVALIFIKATSIOONI RAAMISTIK

Eestis toimub kutsealane koolitus peamiselt kutseõppeasutustes ning erialade valik on väga mitmekesine. Õppekavade aluseks on kutsestandardid. Õpilane, kes lõpetab kutseõppeasutuse saab lõputunnistuse, mis tõendab, et ta on läbinud teatud õppekava ja omandanud nõutud oskused, kuid ei tõenda tööalast kvalifikatsiooni. Lõpetaja saab tõendada oma tööalast kvalifikatsiooni sooritades kutseeksami. Eksami sooritamine on vabatahtlik. Kutseõppeasutuse äsja lõpetanuid julgustatakse tegema kutseeksameid, eksami eest tasub kutseõppasutus. Kavas on ühendada kooli lõpueksam ja kutseksam. Lõpetajal on õigus sooritada riigieksamid üldainetes, mille alusel toimub vastuvõtt enamikesse kõrgkoolidesse. 2003. aastal toimusid pilootprojektina esimesed kutseksamid kutseõppasutuse lõpetanutele koka ja keevitaja erialal. 2004.

aasta lõpus sooritas 641 kutseõppeasutuse lõpetajat kutseeksami 22 erialal (u 10% kutseõppeasutuse lõpetajatest valis kutseeksami).

Kutsekvalifikatsioon on antud kutsealal nõutav kompetentsuse tase, mida tunnustatakse kas reguleeritud, ajalooliselt või rahvusvaheliselt kujunenud nõuete alusel.

Kutseõppeasutuse lõpetanute kutseksam annab kõige madalama kvalifikatsioonitaseme, mis oma sisult tähendab töötamist kellegi juhendamisel. Kutsekvalifikatsioon jaguneb viieks tasemeks, kusjuures I tase on madalaim ja V tase kõrgeim. Kõige kõrgema taseme saamiseks on vajalik töökogemuse olemasolu. Kõrgeim kutsekvalifikatsioonitase, mis saadakse läbi kutsehariduse sõltub erialast, kuid ei saa olla kõrgem kui III tase (st on võimeline töötama iseseisvalt ning omab valmisolekut kutsealaste teadmiste edasiandmiseks. Kutseksamit saab sooritada ka ilma kutseõppeasutust lõpetamata, kuid sellisel juhul ei anna kutsetunnistus võimalust jätkata õpinguid, vaid on ainult väljundiks tööturule.

1997. aastal loodi Eesti riiklik kutsekvalifikatsiooni süsteem. Jätkamaks alustatud kutsekvalifikatsioonisüsteemi arendamist, asutati 2001. aastal Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutus. Sihtasutuse tegevuse eesmärkideks on:

- ühtse ja korrastatud kutsekvalifikatsioonisüsteemi loomisele ja arendamisele kaasaaitamine ning
- Eesti töötajate kvalifikatsiooni võrreldavuse ja teiste riikide poolt tunnustamise saavutamiseks eelduste loomine.

Nende eesmärkide saavutamiseks Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutus:

- korraldab kutsenõukogude tegevust;
- kutsestandardite väljatöötamist, täiendamist ja parandamist ning hindamiseluste väljatöötamist;
- töötab välja metoodika töötajate kvalifikatsioonisüsteemi ja kvalifikatsiooni hindamissüsteemi arendamiseks ja rakendamiseks;
- korraldab kutsenõukogude poolt antud ülesannete täitmist;
- peab volitatud töötajana riiklikku kutseregistrit.

Selleks, et hariduse väljundid vastaks tööturu nõuetele, on loodud kutsenõukogud, mille eesmärk on tööturu vajaduste rahuldamiseks vajalike kutsestandardite väljatöötamine ning kutsekvalifikatsiooni süsteemi rakendamine ja uuendamine. Kutsenõukogu on vastava tegevusvaldkonna töötajate, tööandjate, kutse- ja erialaühenduste ning riigi esindajate koostööorgan. Aastal 2004 oli Eestis 15 kutsenõukogu.

Kutsekvalifikatsiooninõuete väljatöötamise alused ning kutsekvalifikatsiooni tõendamise ja omistamise tingimused ja kord on sätestatud *Kutseeaduses*, mis jõustus 2000. aasta jaanuaris.

Kutsekvalifikatsiooni tõendamine ja omistamine

Vastavalt *Kutseadusele* on kutsekvalifikatsiooni omistamine protsess, mille käigus isik tõendab kirjaliku või suulise eksamiga, läbi proovitöö või eelpool nimetatud vormide kombinatsioonina oma kutse- ja erialase kompetentsuse taset. Kutsekvalifikatsiooni omistav organ hindab selle vastavust taotletavale kutsekvalifikatsioonile ja annab välja kutsetunnistuse.

Tegevusluba kutsekvalifikatsiooni omistamiseks võib taotleda era- või avalik-õiguslik juriidiline isik või asutus, kelle tegevuse hulka kuulub vastava kutsetegevuse valdkonna arendamine või vastav kutse-, eri- ja ametialane koolitus.

Kutsestandard määrab kindlaks kutsekvalifikatsioonist tulenevad nõuded teadmiste, oskuste, vilumuste, kogemuste, väärtushinnangutele ja isikuomadustele.

Ajavahemikul 1998-2003 osales enam kui 1500 inimest erinevatest institutsioonidest (ettevõtted, tööandjad, kutseliidud) kutsestandardi arendamise protsessis. Seisuga jaanuar 2005 on kutsenõukogude poolt kutsestandardite kujul kinnitatud 447 kutsekvalifikatsiooni.

Kutsetunnistus on kutsekvalifikatsiooni tõendav dokument. Kutsetunnistuse statuudi, vormi ja väljaandmise korra kehtestab Vabariigi Valitsus. Kutsetunnistused registreeritakse väljaandja poolt ning kantakse *Kutseregistri põhimäärusega* sätestatud korras kutseregistrisse. Kutsetunnistuse omanikul on õigus kasutada kutsealast tulenevat kutsenimetust või selle lühendit.

Riiklik järelevalve

Vastavalt *Kutseadusele* teostab kutsenõukogu tegevuse üle riiklikku järelevalvet Haridus- ja Teadusministeerium.

Kutseregister

Kutseregister on riiklik register, mis sisaldab teavet kutsenõukogude ja kutsestandardite kohta ning muude antud kutsealal kehtivate nõuete, kutsenimetuste, kutsekvalifikatsioonide ja nende tasemete, kutsetunnistuste, kutsekvalifikatsiooni tõendamise ja omistamise tingimuste ja korra ning kutsekvalifikatsiooni omistavate organite kohta.

040104 – ÕPPEASUTUSED

ÜLD- JA KUTSEKESKHARIDUS (ISCED 3B ja 4B)

Kutseõppeasutus on õppeasutus, mille ülesandeks on luua õpilastele võimalused kutse-, eri ja ametialaseks õppeks, eluks ja tööks vajalike teadmiste, oskuste ja eetiliste tõekspidamiste omandamiseks. Kutseõppeasutused võivad jagada riigi-, munitsipaal- ja erakutseõppeasutusteks.

2005. a septembri seisuga oli Eestis 59 kutseõppeasutust, 41 neist olid riigikutseõppeasutused (sh 3 erikutseõppeasutust), 15 eraõppeasutust ja 3 munitsipaalõppeasutust.

Kutseõppeasutuste seas saab eristada kutseõppekeskusi ja valdkondlikke õppeasutusi.

Kutseõppekeskus on õppe- ja arenduskeskus, kus toimub:

- esmakoolitus kutsekeskhariduse tasemel nii põhi- kui keskhariduse järgselt ja vajadusel ka rakenduskõrghariduse õppekavade alusel;
- täiskasvanute koolitus;
- erivajadustega inimeste koolitus;
- võimaluste tagamine teiste samas valdkonnas töötavate õppeasutuste õpilaste koolitamiseks ning nendele õppebaasi kasutamiseks;
- arendustegevus õpetatavate eri- ja kutsealade valdkondades;
- meetoodiline arendustegevus ja osalemine õpetajate täiendkoolituse korraldamisel.

Valdkondlik õppeasutus on spetsialiseeritud kutseõppeasutus, kus õpe toimub mingis kindlas õppevaldkonnas või -suunas.

Riigikutseõppeasutustele eraldatakse raha riigi eelarvest. Munitsipaal- ja erakutseõppeasutuste puhul tellib riik õppekohti ainult teatud erialadele. Kui riik erakutseõppeasutuselt õppekohti tellitud ei ole, saab kool tegutsemiseks vajalikud vahendid enamjaolt õppemaksudest.

Tasemekoolituse raames on täiskasvanutel võimalik omandada põhi- ning üldkeskharidus täiskasvanute gümnaasiumides ning üldhariduskoolide juures avatud õhtustes või kaugõppe osakondades. Eestis on kokku üle 30 õppeasutuse, mis täiskasvanutele sellist õpet pakuvad.

Töölalast koolitust täiskasvanutele pakuvad paljud erakoolid, aga nende kõrval järjest enam ka rakenduskõrgkoolid, ülikoolid ja kutseõppeasutused, samuti kutseliidud, kes korraldavad koolitust *Erakooliseaduse* kohaselt. Üldisel koolitusmaastikul ei ole kutseliitude osa suur, kuid kutseeksami sooritamisel ja kutse omistamisel on kutseliidu enda korraldatud tööalasel koolitusel oluline roll.

Kõikides Eesti regioonides on koolituskeskused, mis pakuvad täiskasvanutele **vabahariduslikku koolitust**. Enamasti on tegemist rahvaülikoolide, vabahariduslike koolitus- või kultuurikeskustega. Populaarsemad kursused nendes keskustes on kunsti- ja kultuurikursused, keelekursused ja majandus- ning arvutiõppe kursused.

Tasemekoolituses, tööalases koolituses või vabahariduslikus koolituses osalemise võimalusi pakuvad täiskasvanutele väga palju erakoolid. *Erakooliseaduse* kohaselt peavad kõik erakoolid, kelle korraldatav õpe kestab enam kui 120 tundi või kuus kuud aastas, taotlema Haridus- ja Teadusministeeriumilt koolitusloa.

Kutseõppeasutuse seadus sätestab nõuded õppekavadele ja õpetajatele. Õppeasutuse siseselt on igapäevaks õppetöökorralduseks kinnitatud õppekorralduse eeskiri jm õppetööd puudutavad dokumendid.

Rakenduskõrgharidus (ISCED 5B)

Rakenduskõrgharidust on võimalik omandada rakenduskõrgkoolides, kutseõppeasutustes ning ülikoolide kolledžites. Rakenduskõrgharidust pakuvad nii era- kui riigiõppeasutused.

2004/05 õppeaastal oli rakenduskõrgharidust võimalik omandada 24 rakenduskõrgkoolis sh 17 erarakenduskõrgkoolis, 7 kutseõppeasutuses sh 1 erakutseõppeasutuses.

Rakenduskõrgkooli õppekava kinnitab haridus- ja teadusminister. Rakenduskõrgkooli õppekavad peavad läbima akrediteerimise ning õppekavale antakse kas positiivne või negatiivne akrediteering. Positiivse akrediteeringu all peetakse silmas nii täis- või tingimisi akrediteeringut. Täisakrediteeritud õppekava otsus kehtib 7 aastat, tingimisi akrediteeritud õppekava korral 3 aastat.

Riigi rakenduskõrgkoolidele eraldatakse raha riigieelarvest. Samuti tellib riik teatud erialadel õppekohti erarakenduskõrgkoolidelt.

040105 – SOTSIAALSED PARTNERID

Sotsiaalsed partnerid ja ettevõtted on kaasatud erinevatesse töörühmadesse ja arengukavade koostamisse tagamaks hariduse ja tööturu vaheline parem sidusus.

Kutseõppeasutuse seaduses viidi 2004. aastal sisse muudatus, mille kohaselt kaasatakse senisest enam sotsiaalseid partnereid kooli nõukogusse. Kooli nõukogu suunab kooli tegevust ja otsustab kooli arengu, vara ja eelarvega seotud küsimuste üle. Kooli nõukogu on vähemalt seitsmeliikmeline ja selle moodustab riigikooli puhul minister, kelle valitsemisalasse kool kuulub, munitsipaalkooli puhul aga vastav valla- või linnavalitsus. Kooli nõukogu moodustatakse ministeeriumi, kelle valitsemisalasse kool kuulub, vastava valla- või linnavalitsuse või kohalike omavalitsusüksuste liidu, vastava kutse- ja erialaga seotud tööandjate ja töötajate (teenistujate) registreeritud ühingute ja kutseühingute ning Tööturuameti piirkondlike tööhõiveametite esindajatest kolmeks aastaks. Kutse- ja erialaga seotud tööandjate ja töötajate (teenistujate) registreeritud ühingute ja kutseühingute esindajad peavad moodustama üle poole nõukogu koosseisust.

Kutsehariduse valdkonnas on olulisemateks partneriteks:

Haridus- ja Teadusministeeriumi Koolivõrgu Büroo (www.hm.ee/kvb/) on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav riigiasutus, mis teenindab ministeeriumi riigi põhikoolide ja gümnaasiumide, kutseõppeasutuste ning rakenduskõrgkoolide juhtimise küsimustes. Büroo ülesanne on ellu viia ministeeriumi välja töötatud hariduspoliitikat riigiõppeasutuste tasandil, tagada ministeeriumile riigi õppeasutuste võrgu otstarbekaks ja efektiivseks

korraldamiseks vajalikud analüüsid ja hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks vajalikud hinnangud ning kindlustada koolidele optimaalse tegevuskeskkonna loomiseks vajalikud tugiteenused.

Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus (REKK) (www.ekk.edu.ee) on Haridus- ja Teadusministeeriumi allasutus. Keskuse missioon on anda õpilastele, õpetajatele, koolidele, haridusjuhtidele ja avalikkusele teavet õppimise ja õpetamise tasemete kohta koolides ning aidata kaasa kooliõppekavade rakendumisele ja pedagoogide koolitussüsteemi arendamisele. Keskuse peamised ülesanded on riiklike kutseõppekavade väljatöötamine ja arendamine ning nii kutse- kui ka üldharidusõppekavade rakendamise tagamine, koolide nõustamine õppekavade väljatöötamise küsimustes, õpitulemuste välishindamise süsteemi arendamine ning pedagoogide koolitussüsteemi arendamine.

Alates 1. septembrist 2004 on REKK Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) vastutav töötleja.

Innove (www.innove.ee) Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove (kuni 2004.a – Sihtasutus Eesti Kutsehariduse Reform) on riigi poolt asutatud haridusvaldkonna sihtasutus. Innove eesmärgiks on pakkuda nõuannet ja toetust ja partnerlust elukestva õppe ja kutsehariduse arendamiseks Eestis. Selleks on Sihtasutusel järgmised võimalused: Kutsehariduse Seirekeskus vahendab kutseharidusalast (rahvusvaheliste) võrgustike kaudu saadud informatsiooni; Leonardo da Vinci programm annab oma sihtrühmadele võimaluse omandada kutseharidusalaseid teadmisi ja praktilisi kogemusi Euroopa Liidu maades; samuti vahendab SA Innove EL Struktuuritoetuste ja Leonardo da Vinci programmide finantstuge antud valdkonna projektidele. Innove üksuse Karjäärinõustamise Teabekeskuse poolt välja arendatud **Rajaleidja** (www.rajaleidja.ee) portaali on kogutud karjääriplaneerimist toetav info.

Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutus (www.kutsekoda.ee) loodi 2001. aasta augustis, et jätkata Eesti Kaubandus-Tööstuskoja poolt 1997. aastal alustatud kutsekvalifikatsioonisüsteemi loomist. Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutuse tegevuse eesmärkideks on ühtse ja korrastatud kutsekvalifikatsioonisüsteemi loomisele ja arendamisele kaasaaitamine ning eelduste loomine, et Eesti töötajate kvalifikatsioonid oleksid teiste riikide kvalifikatsioonidega võrreldavad.

Eesti Kutseõppe Edendamise Ühing koondab endas kutseõppega seotud inimesi nii koolidest kui sotsiaalsete partnerite hulgast. Ühingul on oluline roll kutseharidussüsteemi arendamiseks lahenduste pakkumisel.

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda (www.koda.ee) on vabatahtliku liikmeksoleku alusel tegutsev mittetulundusühing. EKTK eesmärkideks on ettevõtluse ja kaubanduse arendamine. EKTK esindab oma liikmeskonna huve Eesti majanduspoliitika kujundamisel, osaleb seadusandluse muudatustepanekute esitamises riigivõimu- ja valitsemisorganitele.

040106 – PLANEERIMINE JA PROGNOOSIMINE

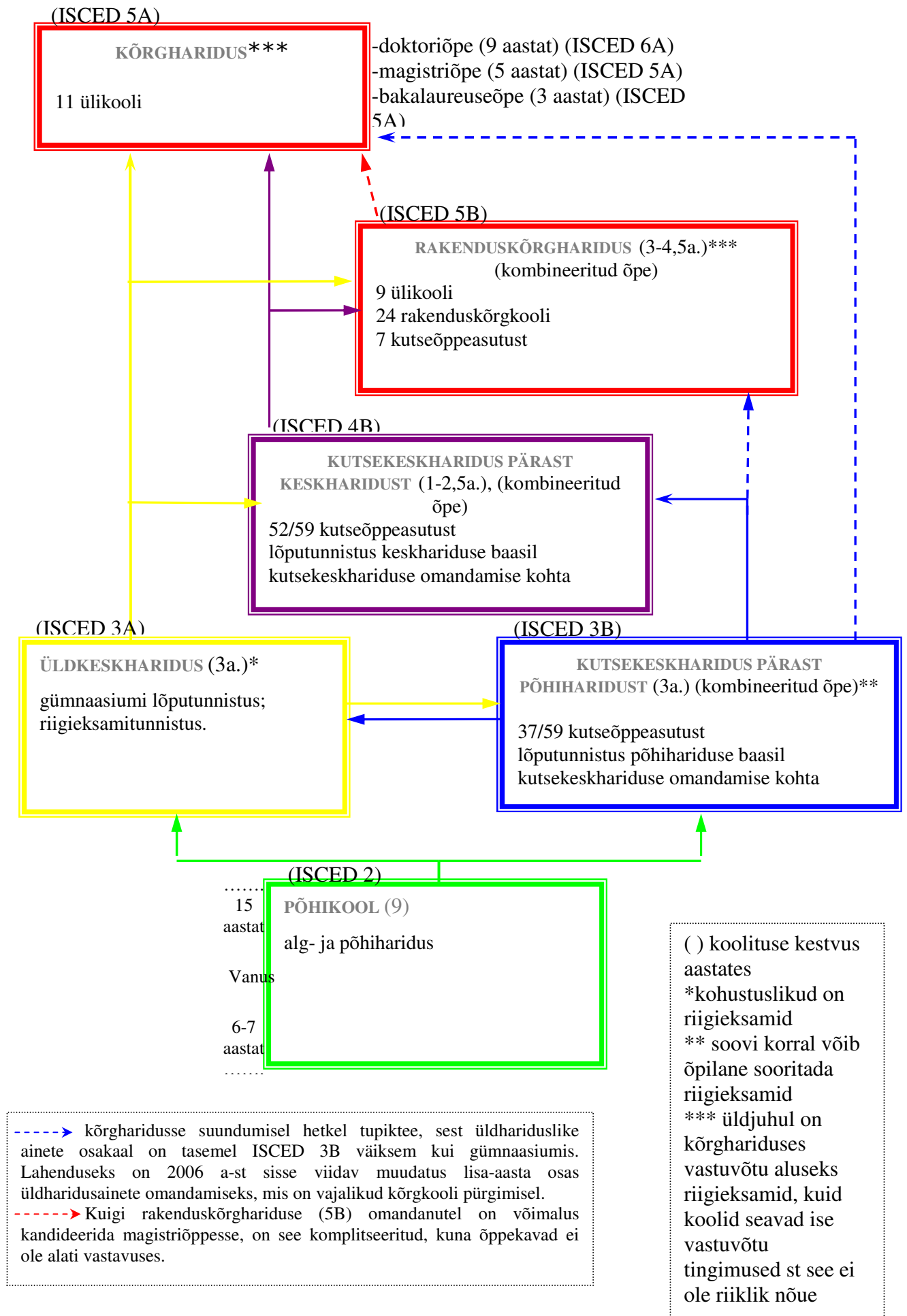
Koolitustellimuse osas on tihe koostöö Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi vahel. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt on valminud *Tööhõive prognoos aastani 2010*, kus on välja toodud peamised trendid tegevusharude lõikes (nt kus on enam töötajaid vaja lähiaastatel ja kus nõudlus töötajate järgi näitab kahanevat trendi). Samuti on riiklikes arengukavades ja programmides arvestatud teiste riikide kogemusi ja suundumusi. Arvesse võetud statistilisi näitajaid ja analüüse (nt töötusemäär jms) ning ekspertide nõuandeid strateegiliste dokumentide koostamisel ja hariduspoliitiliste otsuste tegemisel.

Tihe koostöö on ka kutse- ja erialaliitudega, kes on aktiivselt kaasatud koolitustellimuse kujundamisse.

040107 – EDASIÕPPIMISE VÕIMALUSED KUTSEHARIDUSES

Joonisel 3 on ära näidatud edasiõppimise võimalused ja liikumised erinevate haridustasemetete vahel.

Joonis 3 Edasiõppimisvõimalused kutsehariduses 2005.a

0402 – ESMANE KUTSEHARIDUS PÕHIHARIDUSE ÜLEMISEL ASTMEL

See tase Eestis puudub.

0403 – PÕHIHARIDUSE BAASIL KUTSEKESKHARIDUS

Põhihariduse baasil kutsekeskhariduse õppekava eesmärk on valmistada õpilasi ette tööleasumiseks või õpingute jätkamiseks (rakendus)kõrghariduse tasemel. Õppekava läbimine peab õppijale tagama teadmised, oskused, vilumused ja hoiakud iseseisva kvalifitseeritud oskustöö tegemiseks, mis eeldab laiemaid üldhariduslikke teadmisi, ning omandatu kasutamist nii suur- kui ka väikeettevõtluse tingimustes.

Põhihariduse baasil kutseõppesse võivad õppima asuda põhiharidusega isikud. Riik ja kohalikud omavalitsused on kohustatud soovijatele tagama põhihariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise võimaluse.

Õpilased, kes omandavad põhihariduse järgset kutsekeskharidust, on tavaliselt 16–18-aastased.

Põhihariduse järgse kutsekeskhariduse õppekavade rühmad, mille alusel on võimalik õppida:

- Aiandus
- Arhitektuur ja linnaplaneerimine
- Arvutikasutus
- Arvutiteadused
- Audiovisuaalne ja muu meedia
- Disain
- Ehitus ja tsiviilrajatised
- Elektroonika ja automaatika
- Elektrotehnika ja energeetika
- Hulgi- ja jaekaubandus
- Kalandus
- Koduteenindus
- Majutamine ja toitlustamine
- Materjalitöötlus (puu, paber, plast, klaas)
- Mehaanika ja metallitöö
- Metsandus
- Mootorliikurid, laevandus ja lennundustehnika
- Muusika ja esituskunstid
- Põllumajandus, metsandus ja kalandus
- Põllundus ja loomakasvatus
- Tarbekunst ja oskuskäsitöö
- Tekstiili, rõivaste, jalatsite valmistamine ning naha töötlemine
- Toiduainetetöötlus ja -tootmine
- Transporditeenused

Õppekavadel on ette nähtud nn üldoskuste moodul, mis sisaldab endas ettevõtluse aluseid, tööturu seadusi, suhtlemist, tööohutust, arvutiõpet.

Tabelist 4 on näha, et põhiharidusejärgses kutseõppes ei ole õpilaste arv 1995-2003 oluliselt muutunud. Rohkem on õpilaste hulgas noormehi, mis ühelt poolt on tingitud kutseõppeasutuses pakutavatest peamiselt noormeestele suunatud eriala valikutest. Samuti võib statistikale tuginedes väita, et tütarlaste põhikooli lõpueksamite tulemused on sageli paremad ning see võimaldab neil enam jätkata oma õpinguid gümnaasiumis.

Tabel 4 Õppurite arv põhiharidusejärgses kutseõppes

1995/1996 õa								
Vanus	kokku	...-14	15	16	17	18	19	20-...
Mehed	12164	92	1929	3051	3056	2273	986	777
Naised	6907	85	1125	1719	1798	1253	499	428
Kokku	19071	177	3054	4770	4854	3526	1485	1205
2000/2001 õa								
Vanus	Kokku	...-14	15	16	17	18	19	20-...
Mehed	11716	4	403	2287	3137	3013	1858	1014
Naised	5998	4	224	1152	1659	1473	860	626
Kokku	17714	8	627	3439	4796	4486	2718	1640
2004/2005 õa								
Vanus	Kokku	...-14	15	16	17	18	19	20-...
Mehed	12482	0	152	2595	3685	3235	1789	1026
Naised	6404	1	146	1225	1752	1691	876	713
Kokku	18886	1	298	3820	5437	4926	2665	1739

Allikas: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, 2005.

040301 – VASTUVÕTUTINGIMUSED

Põhihariduse järgses kutseõppes on võimalus õpinguid alustada kõigil põhihariduse omandanuil. Õpilasel on õigus ühes koolis alustatud õpinguid jätkata vabade kohtade olemasolul teises koolis samal kutse-, eri- ja ametialal. Üleminekul teisele kutse- ja erialale peab õpilane sooritama kõik selles õppekavas ettenähtud eksamid ja arvestused, mida eelmise kooli õppekava ei sisaldanud. Samuti on õpilasel õigus jätkata keskhariduse omandamiseks õpinguid gümnaasiumis.

Õpilased saavad vabalt valida endale sobiva õppekava juhul kui sisseastumistingimused on täidetud. Osaliselt on sisseastumistingimused sätestatud riiklikult (haridusministri määrus *Õpilaste kutseõppeasutusse vastuvõtu kord*), vajadusel on koolil võimalik seada oma lisatingimused.

Õpilaste vastuvõtmiseks kooli moodustatakse vastuvõtukomisjon, mis peab olema vähemalt 5-liikmeline. Vastuvõtukomisjon informeerib avalikkust vastuvõtutingimustest ja –korrast, õppekava sisust, praktikast, sisseastumiseks vajalikest dokumentidest ja muust õppega seotud infost. Eelpool nimetatud määruse järgi peavad õpilaskandidaadid esitama järgmised dokumendid:

avaldus, põhiharidust tõendav tunnistus, tõend õpilase tervisliku seisundi kohta, lisaks on koolil võimalik seada lisanõuded sisseastujale.

Igal aastal koondatakse vastuvõetute andmed ning tehakse erialade populaarsuse ja kohtade täituvuse analüüs, et planeerida järgmiste aastate vastuvõttu.

Põhihariduse järgses kutseõppes on kõige suurema õpilaste arvuga järgmised erialad: kokk, ehitus, autoremont, metallitöö ja mehhaanika ning müüja.

Kutsekeskhariduse tasemel põhihariduse baasil (ISCED 3B) oli keskmine konkurss 2003. a 1,26 soovijat ühele kohale (2002 aastal 1,18). Rahuldumata jäi 18,5% avaldustest ehk 1595 avaldust. Samas oli ka õppegrupe, mis jäid avamata soovijate puuduse või vähesuse tõttu. Avamata jäid õppegrupid 73 õpilasele, valdavalt tootmise ja töötlemise ning tehnikaga (õmblemine, tekstiilitootmine, elektroonika ja automaatika, ehitus), aga ka teenindusega (kodumajandus) seotud erialadel ning ennekõike väikestes koolides. Suuremates linnades asuvatel koolidel komplekteerimisega probleeme ei olnud. Suurimad konkursid põhikooli baasil kutsekeskhariduses olid 2003. aastal infotehnoloogia (1,71 avaldust kohale), kunstide (2,45), arhitektuuri ja ehitusega (1,35); toiduainetöötuse ja -toomisega (1,42) ning mootorliikuritega (1,37) seotud erialadel. Madalaimaks jäid konkursid vastavalt tarbekunsti ja oskuskäsitöö; põllumajanduse; tekstiili- ja rõivatööstuse ning materjalitöötuse erialadel.

04030101 – ÕPPIMISE SOODUSTAMINE

Peamine mehhanism, mille kaudu soodustatakse õpilaste suundumist kutseõppesse, on paindlike õppevormide laiem rakendamine. Alates 2006. a on kavas põhikooli järgse kutseõppe pakkumine teatud erialadel ilma üldharidusaineteta (suunatud eelkõige neile, kellel on raskusi üldainete omandamisega), samuti tuleb uuendusena lisa-aasta võimalus neile, kes soovivad üldharidusaineid suuremas mahus omandada, et pärast kutsekooli lõpetamist jätkata õpinguid kõrgkoolis. Kui kõrghariduse tasemel on levinud õppimine osalise koormusega ja e-õpe, siis kutseõppe eripära arvestades ei ole võimalik eelpool nimetatud paindlikke õppevorme eriti rakendada.

Sotsiaalsetest garantiidest toetab põhikooli järgsesse kutseõppesse suundumist ka 2005. a sügisest rakendatav õppetootuste maksmine, mida hakatakse maksma vastavalt õppeedukusele umbes kolmandikule õpilastest. Varem selline toetus põhikooli järgses kutseõppes puudus.

040302 - ÕPPEKAVA

Kuigi Eestis ei ole hetkel riiklikke kutseõppe õppekavasid, on Haridus- ja Teadusministeerium alustanud vastavasisuliste tegevustega. Ühe olulise alusdokumendina on valminud *Kutseharidusstandard*. Kutseharidusstandardis on kirjas üldised nõuded kutseõppe õppekavadele. Vastavalt standardile peavad õppeasutused oma õppekavad koostama lähtuvalt riiklikust õppekavast.

Riikliku õppekava alusel koostab õppeasutus kooli õppekava, mis koosneb üldosast, riikliku õppekavaga määratud üld- ja põhioskuste moodulitest ning valikmoodulitest.

Kooli õppekava üldosas esitatakse:

- 1) õppekava eesmärgid, ülesanded ja tulemused;
- 2) nõuded õpingute alustamiseks ja lõpetamiseks;
- 3) õppekava struktuur;
- 4) kohustuslike ja valikmoodulite loetelu ja maht.

Tööturule suundumiseks vajalikud oskused on kirja pandud kutsestandarditesse. Kutsestandard on dokument, mis määrab kindlaks kutsekvalifikatsioonist tulenevad nõuded teadmiste, oskuste, vilumuste, kogemuste, väärtushinnangute ja isikuomaduste. Need on teadmised, mida tunnustatakse kas reguleeritud, ajalooliselt või rahvusvaheliselt kujunenud nõuete alusel. Õppekavad, mille alusel toimub kutsealane koolitus, tuleb koostada lähtuvalt kehtivatest kutsestandarditest juhul kui need on antud erialal olemas. Olemasolevatest kutseõppe õppekavadest on ligikaudu 93%-l aluseks kutsestandard.

04030201 – SISU JA KOOSTAMINE

Õppekava kooskõlastamine ja registreerimine on kindlalt määratletud. Õppekava peab vastama kutsestandardi(te)le (erialaõppe ja üldoskuste sisu kompetentside loetelu kaudu) ja seadusandlikele aktidele, tulevikus ka riiklikule õppekavale, olulised on kooskõlastused valdkonna tööandjalt või neid esindavalt organisatsioonidelt, kohalikult omavalitsuselt või maavalitsuselt, kooli nõukogult. Õppekava kinnitab kooli direktor ja esitab registreerimiseks Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele kandmiseks õppekavade registrisse. Riiklikult ei ole reguleeritud kui sageli peab õppekava üle vaatama, kuid koolid on ise huvitatud sellest, et vajadusel muudatusi õppekavadesse sisse viia ning need uuesti kinnitada vastavalt kehtivale korrale.

Kutseõppeasutused koostavad oma õppekavad ise kaasates erinevaid sotsiaalseid partnereid. Riiklikul tasandil ei ole sätestatud, keda tuleks kaasata õppekavade koostamisse ja arendamisse, kaasatud võivad olla nii kutse- ja erialaliidud, õpetajad, kooli personal kui teised õppeasutuse olulise partnerid.

04030202 - HINDAMINE

Õpilaste teadmisi ja oskuseid hinnatakse 5-palli skaalal. Eksamid võivad olla kirjalikud või suulised, samuti on kasutusel praktilised ülesanded. Hindamisreeglid ja –põhimõtted on kirja pandud õppekavas. Üldjuhul toimub hindamine õppeaine lõpus, kuid rakendatakse ka vahetestide ja –eksamite tegemist. Kooli lõpueksamite puhul kaasatakse hindamiskomisjoni eriala eksperte, nt erialaliitude või ettevõtete esindajaid.

Kuna kutseõppes ja rakenduskõrghariduses on hetkel erinevad hindamissüsteemid, siis selleks, et tagada võimalikult hea üleminek ühest õppest teise on olnud arutlusel kutse- ja kõrghariduse hindamissüsteemide ühtlustamine (vt ptk 040702 Õppekava).

04030203 – KVALITEEDI TAGAMINE

Üheks kvaliteedi mõõtmise vahendiks on lõpueksamid. Hetkel riiklikul tasandil lõpueksamite korda ei reguleerita, kuid koolide hoiakud on, et eksamikomisjonid peavad olema esinduslikud ning kaasama ka tööandjad. Käimas on läbirääkimised asendamaks kooli lõpueksam kutseeksamiga. Viimast viiksid läbi eksamikomisjonid (kõik liikmed väljastpoolt kooli, ühtne eksamineerimiskord üle riigi).

Õppekavaga seonduv (sh õppekava sisu väljatöötamine ja seeläbi õppe kvaliteet) on suuresti Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse vastutusala.

Koolide või õppekavade akrediteerimist hetkel kutseõppeasutustes ei ole, küll aga on plaanis kutseõppeasutustes lähiaastatel rakendada kutseõppasutuste institutsionaalne akrediteerimissüsteem kui üks oluline õppetöö kvaliteedi mõõdik.

Kvaliteedi hindamine toimub ka läbi riikliku järelevalve, mis on hetkel temaatiline (nt õppekava täitmine, praktikabaaside vastavus nõuetele) ja juhtumipõhine (kui keegi annab signaali, et midagi on koolis halvasti). Järelevalvet viib läbi nii kohalik omavalitsus kui ka Haridus- ja Teadusministeeriumi järelevalve osakond. Järelevalve on siiski pigem üksikjuhtumi baasil toimiv, mitte regulaarne tegevus. Viimastel aastatel on Haridus- ja Teadusministeerium viinud järelevalvet läbi peamiselt nendes erakutseõppasutustes, mida on finantseeritud riigi eelarvest. Järelevalve käigus kontrollitakse õppeasutuse dokumente, õppekavasid, praktikabaase, õpetajate kvalifikatsiooni. Kui järelevalve käigus tuvastatakse kehtiva seadusandlusega vastuolusid, antakse õppeasutusele üks kuu aega viia õppetöö seadusega kooskõlla. Mõningatel juhtudel seda aega pikendatakse, nt õppejõudude kvalifikatsiooni on väga raske ühe kuuga viia vastavusse seadusandlusega.

040303 – ÕPPEVÄLJUNDID (LEARNING OUTCOMES)

Õpilased, kes lõpetavad põhihariduse järgse kutseõppe saavad tunnistuse põhihariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise kohta. Põihariduse baasil kutsekeskhariduse omandanu leiab tööd peamiselt oskustöölisena. Lisaks koolieksamile on õpilastel võimalik sooritada kutseksam, mis määratleb ära tema kutseoskused ning mille positiivse soorituse korral antakse kutsetunnistus.

Õpilane, kes on omandanud kutsekeskhariduse, saab jätkata õpinguid kõrgkoolis. Reeglina valib enamik neist rakenduskõrghariduse ja vaid vähesed akadeemilise suuna.

Õpilased, kes katkestavad oma õpingud kutseõppeasutuses võivad hiljem jätkata õpinguid gümnaasiumis või kutseõppeasutuses, seejuures võetakse võimalusel arvesse varasemaid õpinguid.

04030301 – KVALIFIKATSIOON/LÕPUTUNNISTUS

Kutseõppeasutus loetakse lõpetatuks, kui õpilane on täitnud õppekava täies mahus, saanud selle kinnituseks vastavad hinded kontrolltööde, arvestuste jms kohta ning sooritanud kõik õppekavaga ette nähtud eksamid, praktika ja koostanud lõputöö.

Kutseõppeasutuse lõpetajal on õigus teha kutseeksam, mille sooritajatele omistatakse kutse kvalifikatsioon. Kutse kvalifikatsiooni tõendab kutsetunnistus. Kutsetunnistuse omanikul on õigus kasutada kutsealast tulenevat kutsenimetust või selle lühendit. Väljaandja registreerib kutsetunnistused ning need kantakse *Kutseregistri põhimäärusega* sätestatud korras kutseregistrisse.

Kooli lõpetanul on võimalus jätkata õpinguid kõrghariduse tasemel, kuid kuna põhiharidusejärgses kutseõppes on üldharidusainete maht väiksem kui üldhariduskoolis, siis reeglina on kutsehariduse omandanul väga raske konkureerida üldhariduskooli lõpetanutega. Vältimaks sellist tupikteed on koostatud eelnõu, mille kohaselt põhihariduse järgse kutseõppe lõpetanul on võimalik lisa-aasta jooksul omandada vajalikus mahus üldharidusaineid kõrgkooli pürgimiseks.

04030302 – ÕPILASTE ÜLEVIIMINE JA EDASIÕPPIMISVÕIMALUSED

Ligikaudu 75% põhihariduse baasil kutsekeskhariduse omandanutest suundub tööturule ning ei jätka õpinguid (vt joonis ptk 0401 edasiõppimised 2003 a.).

Riiklikul tasandil puudub ülevaade selle kohta kas ja kui paljud õpilastest jäävad edaspidi tööle praktikakohta. Küll aga jälgivad paljud koolid oma lõpetajate käekäiku pärast lõpetamist. Üldistatult võib öelda, et enamik lõpetanutest suundub tööle (sageli mitte erialasele) või jätkab õpinguid. Üldiselt võib öelda, et töö leiavad kutseõppeasutuse lõpetanud suhteliselt hästi, töötuse protsent on u 11-12. Raskem on tööle saada maal ja kõrge tööpuudusega piirkondades.

Noorte abistamiseks töö leidmisel ja tööturule suundumisel pärast kooli lõpetamist, ei ole spetsiaalseid meetmeid kasutusele võetud. Töötajatele ja tööandjatele pakuvad teenuseid tööhõiveametid.

Igas maakonnas on olemas teavitamis- ja nõustamiskeskused, mis pakuvad järgmisi teenuseid:

- noorteinfo kogumine, vahendamine ja edastamiskanalite loomine (listid, kodulehekül, infopäevad jms);
- karjääriplaneerimise alase informatsiooni koondamine ja vahendamine (edasiõppimisvõimaluste tutvustamine, kutsenõustamise korraldamine jms);
- nõustamine (psühholoogiline, seksuaalne, tervisekäitumuslik jms).

0404 - ÕPIPOISIKOOLITUS

Õpipoisikoolitus on pilootprojekt, mis sai Eestis alguse 2002 a. Phare programmi raames. Selle baasil arendas töögrupp, kuhu kuulusid nii riigi kui kutseõppeasutuste esindajad välja üle-eestilise õpipoisi süsteemi. Esialgne tööversioon valmis 2004 a. oktoobris, millele järgnes laiem arutelu erinevate sotsiaalsete partneritega.

Phare 2002 õpipoisi projekti eesmärk oli välja töötada ning rakendada õpipoisi koolitusprogramme, aitamaks kaasa kutseoskusteta noorte integreerimist tööturule.

Õpipoisikoolituse laiem eesmärk on:

- toetada ja arendada kutseõppe paindlikkust, mis tagaks noorte paremad edasiõppimise võimalused;
- luua uusi võimalusi tagamaks noorte sotsiaalne ja kutsealane küpsus tööturule sisenemisel;
- vähendada noorte töötust;
- toetada ettevõtluse arengut, eelkõige nendes regioonides, kus töötuse tase on kõrge, sh täiskasvanukoolituse suurem pakkumine.

Phare 2002 Eesti rahvusliku programmi majandusliku ja sotsiaalse sidususe toetamise projekt *Õpipoisi koolitusprogrammide ja võrgustiku arendamine Kirde- ja Lõuna-Eestis ning saarte regioonis* on suunatud noortele, kellel on pooleli jäänud põhikool või kellel on üldkeskharidus, kuid puudub tööle asumiseks vajalik kutseoskus. Projekti eesmärgiks oli saavutada projektis osaleva ligi 200 noore töösse kaasatus koolitusperioodi lõppedes, hilisem ülevaade projekti kohta näitas, et projektis osales siiski mõnevõrra vähem inimesi, 160.

Projekti sihtgrupiks on:

- koolist väljalangenud põhihariduseta noored;
- üldkeskhariduse lõpetanud ilma kutseoskusteta noored.

Projekti raames välja töötatud õppekavad vastavad olemasolevatele kutsestandarditele ning lähtuvad koolitavate noorte haridustasemest. Õppeprotsessi rõhk on pandud ettevõttepraktikale reaalse tööprotsessi kogemiseks. Praktika maht kogu õppest ulatub kuni 65%-ni, olenevalt valdkonnast ning erialast. See tähendab senisest mahukamat töökeskkonnas toimuva väljaõppe mahtu ning suurendab võimalust alustada koolitusperioodi lõppedes kas praktika- või mõnes teises ettevõttes igapäevast tööd.

Õppetöö käivitus 2004. aasta mais. Projektis osaleb 7 kutseõppeasutust ja 25 ettevõtet. Õppeperioodi pikkus on 60 nädalat. Õppetöö kulmineerub kutseksamiga septembris 2005.

Projekt hõlmab järgmisi valdkondi ja erialasid:

- Majutus-ja toitlustusteenindus (toateenindaja)
- Ehitus (üldehitaja, ehitusmonteerija)
- Puidu-ja mööblitööstus (pingitööline-monteerija, tislid, polsterdaja, palkmaja ehitaja)
- Kaubandus ja teenindus (puhastusteenindaja, müüja-kassapidaja)
- Rõiva-ja tekstiilitööstus (õmbleja, jalatsipealsete õmbleja)
- Elektroonika (elektriseadmete hooldaja, turvaseadmete installeerija)

- Metallitööstus (metallipingitööline, koostelukksepp, keevitaja)
- Aiandus- maastikukujundus (aiatööline)
- Plastitööstus (plastitööstuse operaator).

Tabel 5 Õpipoisiprojektis osalenute arv

	2004							
	Vanus							
	Kokku	...-14	15	16	17	18	19	20-...
Mehed	124	0	2	14	34	17	14	43
Naised	53	0	0	10	11	6	7	19
Kokku	177	0	2	24	45	23	21	62

Allikas: Projektis osalenud õppeasutused

Tabel 5 illustreerib õpipoisikoolituses osalenute arvu soo ja vanuse lõikes. Meeste aktiivsem osalemine projektis võib olla tingitud pakutud erialade valikust.

0405 –TEISED NOORTELE SUUNATUD PROGRAMMID

Eestis jätab igal aastal põhikooli pooleli 1000-1400 noort, kellest enamus arvatakse välja kohusliku kooliea lõppemisega. Nendest vähemalt kaks kolmandikku on poisid. Õpilastel on erinevatel põhjustel kadunud motivatsioon, õpiharjumus ja distsipliinitunne, mis teeb edasise õpingute jätkamise tavasüsteemis väheusutavaks.

Alates 2004. aastast käivitus Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskoolis projekt *Uus võimalus*. Ameerika Ühendriikide samalaadsete projektide kogemust aluseks võttes töötati välja sõjaväelise korra elementidega ning tugevdatud sisekorraga koolitusmudel põhiharidusõpingud katkestanud 17aastastele ja vanematele noortele. Koolitusmudel võimaldab kõrvuti põhiharidusõpingute jätkamisega omandada erialaseid algoskusi eelkutseõppe korras.

Korra ja distsipliini ning õpilaste tegevuse jälgimise ja kontrolli jaoks viiakse õppegruppides sisse poolsõjaväeline sisekord. Sisekorraga kaasneb kontseptsiooni järgi aktiivne spordi-, kultuuri -ja muu võimalik vabaajategevus. Poolsõjaväestatud sisekorra tingimustes elades alluvad õpilased elukorralduses sõjaväelaadsetele reeglitele, kuid ei käi igapäevaselt mundris ja formeeringus. Täielik sõjaväekord kehtib ainult militaarüritustel.

2004/2005 õa õppis projekti raames kokku 43 õpilast. Nendest 18 kaheksandas klassis (sealhulgas 2 tüdrukut) ja 25 üheksandas klassis (sealhulgas 5 tüdrukut).

Välja on kukkunud kokku seitse õpilast, kes on kohe asendunud uutega.

01.09. 2004 asus õppima 21 kaheksanda ja 25 üheksanda klassi õpilast.

Vastu võtta oli plaanitud kokku 40 õpilast aga kuna tahtjaid oli rohkem, siis komplekteeriti klassid suurema arvu õpilastega. Õppijate vanus on üldjuhul 17-19 aastat.

Kasvatamise ja juhendamise tegeleb kokku neli inimest.
Kummalegi klassile on instruktorite hulgast määratud klassijuhataja.

040501 - VASTUVÕTUTINGIMUSED

Nõuded, millele peab vastama pilootprojekti *Uus võimalus* kandidaat on järgmised:

- Eesti rahvusest noormeest (vabade kohtade olemasolul saavad projektis osaleda ka tüdrukud), kes :
- On vanuses 15-19 aastat;
- On lõpetanud 8. klassi või katkestanud õpingud 9. klassis. On hea tervisliku seisundiga. Vastab kaitseväge kutsealustele esitatud tervisenõuetele (määratakse kindlaks kaitseväge kutsealuste arstliku komisjoni otsuse alusel);
- Võib olla toime pannud süüteo, kuid kelle suhtes kohus ei ole kohaldanud Karistusseadustiku §73-75 sätteid (ei ole tingimisi karistatud ega allutatud käitumiskontrollile);
- Ei ole füüsilises ja psüühilises sõltuvuses narkootilistest ainetest (võib olla tarvitanud uimasteid);
- Tuleb osalema projektis omal vabal tahtel ja vanemate nõusolekul.

040502 - ÕPPEKAVA

Õppetöö toimub kutseõppeasutuse ja põhikooli koostöona. Põhiharidust omandatakse põhikoolis, 16 tundi nädalas kaheksandas klassis (kaugeõppe õppekava) ja 24 tundi üheksandas klassis (õhtukooli õppekava).

Eelkutseõppes õpitakse eelkutseõppe õppekava järgi 8.ndas klassis kokandust, puidutööd ja autoremonti, 9.ndas sepatööd, infotehnoloogiat ja automaalritööd. Elamise ja kasvatuse korraldamiseks on välja töötatud vastavad eeskirjad. Eeskirjade järgi rakendatakse sõjaväekorralduse elementidega tugevdatud sisekorda ja tegevuse ning õppetöö korraldamist ja jälgimist.

Eeskiri määrab kindlaks päevakava ja õhtused tegevused nädalapäevade kaupa ning muud elamiseks vajalikud reeglid. Õhtused tegevused esmaspäevast neljapäevani on:

Esmaspäev- osavõtt huviringide tööst
Teisipäev- puhastus-korrastustööd õpilaskodus
Kolmapäev- kehaline arendus
Neljapäev- militaar- ja isamaaline kasvatus

Kindlaks on määratud õppimise aeg ja isiklik aeg.
Lisanduvatele kogemustele toetudes korrigeeritakse eeskirju pidevalt.

040503 – LÕPUDOKUMENDID

Lõpetajale antakse tunnistus põhihariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise kohta, mille alusel on tal võimalik jätkata õpinguid kõrghariduse

tasandil või mõnes teise kutseõppeasutuses või suunduda tööturule (peamiselt oskustöölisena).

0406 – KUTSEKESKHARIDUS KESKHARIDUSE BAASIL

52 kutseõppeasutust 59st pakuvad keskhariduse baasil kutsekeskharidust. Üldkeskhariduse baasil kutsekeskhariduse õppekava eesmärk on ette valmistada keeruka oskustöö tegijaid, teenindajaid ja ametnikke. Õppekava läbimine peab õppijale tagama teadmised, oskused, vilumused ja hoiakud iseseisva keeruka oskustöö tegemiseks, mis eeldab üldkeskharidust ning vanuselist küpsust.

Pärast kooli õpetamist on õpilasel võimalik jätkata oma õpinguid kutseõppeasutuses, rakenduskõrgkoolis või ülikoolis.

Tabelist 6 on näha, et õpilaste arv on alates 1995. a. oluliselt kasvanud. Seejuures on kogu vaadeldava perioodi jooksul olnud tütarlaste osakaal suurem, seda eelkõige tingituna pakutud erialadest (nt teenindus, sotsiaalvaldkond).

Tabel 6 Keskharidusejärgse kutsekeskhariduse õppekava alusel õppijate arv

1995/1996									
Vanus									
	Kokku	...-17	18	19	20	21	22-25	26-29	30-...
Mehed	575	6	200	148	91	48	42	20	20
Naised	1965	23	695	615	283	143	146	42	18
Kokku	2540	29	763	763	374	191	188	62	38

A

2000/2001												
Vanus												
	Kokku	...-17	18	19	20	21	22	23	24	25	26-29	30-...
Mehed	4322	19	569	807	676	438	256	213	161	131	486	566
Naised	7495	30	978	1608	1177	649	447	339	238	232	602	1195
Kokku	11817	49	1547	2415	1853	1087	703	552	399	363	1088	1761

2004/2005												
Vanus												
	Kokku	...-17	18	19	20	21	22	23	24	25	26-29	30-...
Mehed	4086	10	135	679	688	491	372	229	145	128	354	855
Naised	6676	3	293	1102	1138	632	373	297	221	170	532	1915
Kokku	10762	13	428	1781	1826	1123	745	526	366	298	886	2770

Allikas: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, 2005

040601 - VASTUVÕTUTINGIMUSED

Keskhariduse baasil kutsekeskhariduse õppekavade järgi võivad asuda õppima üld- või kutsekeskharidusega isikud. Kutseõppeasutusse vastuvõtul eelistatakse isikuid, kes ei ole eelnevalt omandanud kutse-, eri- või ametiala.

Igal aastal koondatakse vastuvõetute andmed ning tehakse erialade populaarsuse ja kohtade täituvuse analüüs, et planeerida järgmiste aastate vastuvõttu.

Keskhariduse järgsel kutsekeskhariduse tasemel (ISCED 4B) oli kogu vastuvõtukonkurss 2003. aastal 1,4 soovijat ühele kohale (2002 aastal 1,56). Rahuldamata jäi 27% avaldustest. Kuna aga üldiselt esitatakse keskhariduse järgselt avaldusi mitmesse kooli korraga, siis ei saa rahuldamata avalduste arvu hinnata üheselt. Puuduvad andmed selle kohta, kui palju jäi tegelikult soovijaid nõ. kooli ukse taha.

Suurimad konkursinumbrid olid *kunstide* (3,19); *turvamise* (1,87); *keskkonnakaitse* (1,78) ja *põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse* (1,69) õppesuundades. See on seletatav erialade suhteliselt väikese vastuvõtuga. Näiteks on põllumajanduses konkursinumbri suurendajateks peamiselt aiandus ja maastikuehitus, mitte traditsioonilised alad. *Tehnikaalade ning tootmise ja töötlemise* (peamiselt rõiva- ja tekstiilerialad) õppesuundades oli keskmine konkurss enam-vähem ühesugune – 1,2 ja 1,1 õpilast kohale.

040602 – ÕPPEKAVA

Üldkeskhariduse baasil kutsekeskhariduse õppekava kestus on 1–2,5 aastat e 40–100 õppenädalat, kus kutse-, eri- ja ametialase õpetuse maht on vähemalt 85% ja üldhariduslike ainete maht on vähemalt 6 õppenädalat õppekava üldmahust.

Hetkel ei ole Eestis kutseõppe riiklikku õppekava, kuid käivad ettevalmistused selle koostamiseks. Õppetöö toimub õppeasutuse poolt koostatud õppekava järgi, mille aluseks on kutsestandard (vt ptk 040302, kus on lisainfot õppekava kohta).

Õppekava koosneb erinevatest moodulitest: üld-, põhi- ja valikmoodulid. Põhioskuste moodulid on antud kutse- või erialal tegutsemiseks vajalike teadmiste ja oskuste kogum. Üldainete osa moodustab tööõigus (töötajate õigus töösuhetes), arvuti, keeled (peamiselt inglise keel, aga ka näiteks prantsuse ja soome, samuti vene keel), ettevõtluse alused, suhtlemispsühholoogia jmt. Valikmoodulite raames on õpilasel võimalus toetada või laiendada oma kutseoskusi või omandada lisakvalifikatsioon.

Ainult keskhariduse baasil saab õppida järgmiste õppekavade alusel: juhtimine ja haldus, majandusarvestus ja maksundus, juuksuritöö ja iluteenindus.

Kvaliteedi tagamine toimib läbi lõpueksamite ja riikliku järelevalve (vt ptk 04030203). Kesksseteks üksusteks on Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus ning Haridus- ja Teadusministeeriumi järelevalveosakond.

040603 - LÕPUDOKUMENDID

Kutseõppeasutus loetakse lõpetatuks, kui õpilane on täitnud õppekava täies mahus, saanud selle kinnituseks vastavad hinded kontrolltööde, arvestuste jms kohta ning sooritanud kõik õppekavaga ette nähtud eksamid, praktika ja koostanud lõputöö.

Riigieksamite sooritamine on kooli lõpetajatele vabatahtlik ning need toimuvad gümnaasiumi lõpetajatega samadel alustel. Nende sooritamine on vajalik kui õpilane soovib edasi õppida ülikoolis või rakenduskõrgkoolis, kus riigieksamtunnistuse olemasolu on sageli sissepääsutingimuseks. Riigieksamid ei asenda koolieksameid ja vastupidi.

Õpilane, kes õpib kutsekeskhariduse õppekava järgi keskhariduse baasil, saab lõpetamisel lõputunnistuse keskhariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise kohta.

0407 – RAKENDUSKÕRGHARIDUS

Eesti kõrgharidussüsteem jaguneb akadeemiliseks ja rakenduslikuks suunaks. 2004. aastal pakkus rakenduskõrgharidust (ISCED 5B): 9 ülikooli, 25 rakenduskõrgkooli (7 riigi ja 18 erakõrgkooli), 10 kutseõppeasutust (9 riigi- ja 1 eraõppeasutus).

Rakenduskõrghariduse mõiste võeti Eestis esmakordselt kasutusele Kõrgharidusstandardis (2002). Rakenduskõrghariduslik õppevorm kujunes välja kutsekõrghariduse ja diplomiõppe baasil. Nominaalkestus oli nii kutsekõrgharidusel kui diplomiõppel 3-4 aastat, õpped erinesid õppejõududele sätestatud nõuete ja praktika mahu osas.

Kõrgharidusstandardi kohaselt on rakenduskõrgharidusõpe kõrghariduse esimese astme õpe, mille kestel üliõpilane omandab kindlal kutsealal töötamiseks või magistriõppes edasiõppimiseks vajalikud pädevused.

Õppeaasta jaguneb kaheks semestriks – sügis- ja kevadsemestriks. Õppeaasta algab reeglina septembris ja lõpeb juuni esimesel poolel. Õppeaasta kestus on üldjuhul 40 nädalat, mis sisaldab endas loenguid, seminare, praktikume ja iseseisvat tööd ning eksameid. Üldjuhul moodustab täiskohaga üliõpilastel 50% õppetööst (16-26 tundi nädalas) iseseisev töö, kuid sõltuvalt valikainetest võib see osakaal varieeruda.

Õppekavas määratud õppe mahtu määratakse ainepunktides. Üks ainepunkt vastab 40 tunnile ehk ühele õppenädalale üliõpilase õppeks kulutatud tööle (5x8 tundi). Üliõpilase töö sisaldab loenguid, seminare, praktikat, iseseisvat tööd. Ühe õppeaasta maht on 40 ainepunkti, mis vastab *Euroopa ainepunktide ülekande süsteemis* (ECTS) 60 ainepunktile, täielik üleminek *Euroopa ainepunktide süsteemile* toimub 1.septembril 2006.a.

Tabelist 7 on näha, et aastatel 1995-2004 on üliõpilaste arv oluliselt kasvanud. Selle põhjuseid on mitmeid. Esiteks on juurde tulnud õppeasutusi, kus on võimalik kõrgharidust omandada. Teiseks, parema konkurentsieelise

saavutamiseks tööturul soovitakse omandada kõrgharidust, millest tulenevalt õpingute aeg pikeneb. Kogu vaadeldud perioodi jooksul on naistudengite osakaal olnud suurem, mis on tõenäoliselt tingitud pakutavatest õppevaldkondadest (tervishoid, teenindus jt).

Tabel 7 Üliõpilased rakenduskõrghariduses

1995/1996 õa												
	Vanus	...-17	18	19	20	21	22-25			26-29	30-...	
Mehed	5345	48	813	1019	877	695	1212			372	309	
Naised	8492	132	1546	1759	1539	967	1573			481	495	
Kokku	13837	180	2359	2778	2416	1662	2785			853	804	
2000/2001 õa												
	Vanus	...-17	18	19	20	21	22	23	24	25	26-29	30-...
Mehed	8582	17	735	1134	1259	1036	761	592	464	356	1075	1153
Naised	15518	50	1525	1975	2024	1764	1175	781	689	587	2039	2909
Kokku	24100	67	2260	3109	3283	2800	1936	1373	1153	943	3114	4062
2003/2004 õa												
	Vanus	...-17	18	19	20	21	22	23	24	25	26-29	30-...
Mehed	9049	7	364	1037	1320	1303	1067	735	514	394	1025	1283
Naised	15352	7	623	1666	2000	1922	1264	760	587	502	1799	4222
Kokku	24401	14	987	2703	3320	3225	2331	1495	1101	896	2824	5505

Allikas: Hariduse ja Tööhõive Seirekeskus, INNOVE.

040701 - VASTUVÕTUTINGIMUSED

Rakenduskõrgkoolis saab õpinguid alustada isik, kellel on üld- või kutsekeskharidus. Rakenduskõrgharidusõppesse astujatele on kehtestatud üld- ja erinõuded.

Üldnõuded on kinnitatud Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt ja kehtivad kõikidele kõrgkoolidele ja kõrghariduse õppekavadele.

Selleks, et alustada õpingud kõrgkoolis peab omama ühte järgmistest lõpudokumentidest:

- gümnaasiumi lõputunnistus või sellele vastav tunnistus;
- lõputunnistus põhihariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise kohta;
- lõputunnistus keskhariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise kohta;
- lõputunnistus keskerihariduse kohta.

Mõningatel erialadel, nt politseinik, on vajaliku lisanõudena eesti kodakondsuse olemasolu.

Erinõuded sisseastumisele on koostatud õppeasutuste poolt ja sõltuvalt palju erialast. Erinõueteks võivad olla näiteks:

- riigieksamid;
- sisseastumiskatsed;
- erinevad testid;
- intervjuu.

Sisseastumisel kasutatakse sageli ka kombineerituna riigieksamite ja sisseastumiseksamite tulemusi ning intelligentsustesti.

Haridus- ja Teadusministeerium esitab riikliku koolitustellimuse, samas on ligikaudu 53% õppekohti, mille eest üliõpilased tasuvad ise.

040702 - ÕPPEKAVA

Rakenduskõrgharidus on kõrgharidussüsteemi esimene aste, mis annab vajaliku pädevuse sisenemaks tööturule või jätkata õpinguid magistriõppes. Esimene vastuvõtt toimus 2002/2003 õa.

Kõik rakenduskõrghariduse õppekavad on registreeritud õppekavade registris. Õppeaja nominaalkestus on 3-4,5 aastat, mis on 120-160 ainepunkti. Ühe õppeaasta maht on 40 ainepunkti. Euroopa ainepunktide ülekande süsteemile üle minnes on rakenduskõrghariduse õppekava maht 180-240 ECTSi. Praktiline õpe peab moodustama vähemalt 30% õppekava kogumahust.

Õpilased saavad rakenduskõrghariduses õppida osalise või täiskoormusega. Osalise koormusega õpe on mõeldud eelkõige töötavatele inimestele. Kõik õppeaineid peavad lõppema eksami või arvestusega.

Kõrghariduses on oluline roll Kõrghariduse Hindamise Nõukogul ja Kõrghariduse Akrediteerimiskeskusel. Kõrghariduse Hindamise Nõukogu asutas Haridusministeerium 1995. aastal. Kõrghariduse Hindamise Nõukogu peamised tegevused on kõrgharidust pakkuvate õppeasutuste ja nende õppekavade akrediteerimine, akrediteerimisotsuste teatavaks tegemine, ettepanekute tegemine akrediteerimisotsuse alusel. Akrediteerimise tulemused esitab Nõukogu haridus- ja teadusministrile kinnitamiseks. Aktiivne õppekavade akrediteerimine sai alguse 1997. aastal mil loodi Kõrghariduse Akrediteerimiskeskus. Akrediteerimiskeskuse peamisteks ülesanneteks on teaduse evalveerimine ja tegelemine õppekavade akrediteerimise korralduslike küsimustega.

Akrediteerimisotsuseid saab olla kolm:

- Täisakrediteering: antakse kõrgharidust pakkuvatele õppeasutustele või õppekavadele, mis vastavad nõuetele. Otsus võib sisaldada mõningaid ettepanekuid. Akrediteerimisotsus antakse seitsmeks aastaks.
- Tingimisi akrediteering: antakse kõrgharidust pakkuvatele õppeasutustele või õppekavadele, millel esineb mõningaid puuduseid, mis tuleb kõrvaldada. Akrediteerimisotsus kehtib kolm aastat, mille lõppedes toimub uus akrediteerimine.
- Negatiivne akrediteering: antakse õppeasutusele või õppekavale, millel on olulisi puudusi.

Negatiivse akrediteeringu korral peatatakse õppetöö vastaval õppekaval. Koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga peab õppeasutus leidma lahenduse kuidas negatiivse akrediteeringu saanud õppekava alusel õppinud üliõpilased saavad oma õpinguid jätkata.

040703 - LÕPUDOKUMENDID

Rakenduskõrghariduse õppekava lõpetamisel tuleb sooritada lõpueksam või koostada lõputöö. Lõpueksam või lõputöö peab moodustama vähemalt 2 ainepunkti kogu õppemahust.

Lõpetanule antakse rakenduskõrgharidust tõendav diplom koos eesti- ja inglisekeelse akadeemilise õiendiga (diploma supplement).

Rakenduskõrghariduse omandanul on õigus jätkata õpinguid magistriõppes või siseneda tööturule. Nii rakenduskõrgharidus kui ka bakalaureuseõpe on kõrghariduse esimese aste, mis tähendab seda, et vastavalt seadusele ei saa rakenduskõrghariduse omandanud isik õppida bakalaureuseõppes riigieelarvelisel kohal (va töötavad õpetajad).

Üliõpilased, kes on omandanud rakenduskõrghariduse saavad tööturule siseneda keskastme spetsialistide, ametnikena.

0408 – KASUTATAUD MATERJALID JA VEEBILEHED

Haridus- ja Teadusministeerium [Ministry of Education and Research – education – higher education]: <http://www.hm.ee>

Kutseõppeasutuse seadus [Vocational Education Institutions Act] (RT I 1998, 64/65, 1007) <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=816782>

Rakenduskõrgkooli seadus [Applied Higher Education Institutions Act] (RT I 1998, 61, 980) <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=784141>

Kõrgharidusstandard [Higher Education Standard] (RT I 2002, 70, 426)

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=812814>

Zelloth, H. Country monograph on vocational education and training system and structure and public and private employment services in Estonia. Tallinn, 2003. <http://www.innove.ee/ee/files/monograph2002.pdf>

Reviews of National Policies for Education. Estonia. Education and Skills/ OECD, 2001.

Kutseseadus [Professions Act] (RT I 2001, 3, 7)

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=690522>

Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutus [Estonian Qualification Authority]: <http://www.kutsekoda.ee>

Õpilaste kutseõppeasutusse vastuvõtu kord [The procedure for admission to VET] (RTL 2002, 50, 712) <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=238068>

Eesti ENIC/NARIC Keskus [Estonian ENIC/NARIC Centre]: <http://www.socrates.ee/et/enicnaric.html>

Modernisation of Vocational Education and Training in Estonia. National Report/ Estonian National Observatory. Tallinn, 2001. <http://www.innove.ee/ee/files/Estonia%20Country%20Report%202001.pdf>